

Stages of development of physical activity and physical education in pedagogical activity

Darmen NURISHOV¹

Nukus State Pedagogical Institute named after Ajiniyaz

ARTICLE INFO

Article history:

Received February 2021

Received in revised form

28 February 2022

Accepted 15 March 2022

Available online

25 April 2022

Keywords:

educational environment,
ecological ethics,
ecological culture,
sport,
educational space,
demographic,
ecological,
social requirements.

ABSTRACT

To teach an adolescent to think, feel and act ecologically requires a complex set of activities involving various forms of interdependent, extracurricular, extracurricular and extracurricular activities. Students should be maximally involved in various activities, based on the characteristics of adolescence.

Natural science subjects can make a significant contribution to the process of educating ecological culture. It is these disciplines that play a leading role in the selection of environmentally significant materials, in the development of curricula, in the selection of extracurricular and extracurricular activities.

The direction of environmental ethics-modern pedagogy is the development of ethics and norms of human interaction with the environment, their joint evolution: as well as a system of moral norms and rules that harmonize human relations with the outside world. Morality is what helps to preserve life on earth based on this principle of life.

2181-1415/© 2022 in Science LLC.

DOI: <https://doi.org/10.47689/2181-1415-vol3-iss2-pp144-149>

This is an open access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

Pedagogik faoliyotda ekologik madaniyat bilan jismoniy tarbiyani rivojlantirish bosqichlari

ANNOTATSIYA

Kalit so'zlar:

ta'lim muhiti,
ekologik etika,
ekologik madaniyat,
sport,
ta'lim fazosi,
demografik,

O'spirinni fikrlash, his qilish va ekologik haqorat qilishga o'rgatish uchun boshqacha, o'quv, darsdan va sinfdan tashqari o'zaro bog'lik faoliyatlarining har xil shakllarini o'zida mujassamlashtirgan kompleks tadbirlar kerak. O'quvchilar o'spirinlik yoshi xususiyatlariga tayangan holda faoliyatning har xil turlariga maksimal jalb qilinish bo'lishlari kerak.

¹ Doctor of Philosophy in Educational Sciences (PhD), Head of the Department of "Physical Education" of the Faculty of "Physical Culture" Nukus State Pedagogical Institute named after Ajiniyaz.

ekologik,
ijtimoiy
talablar.

Ekologik madaniyatni tarbiyalash jarayonida tabiiy ilmiy yo'nalish o'quv predmetlari katta ulush qo'shishlari mumkun. Aynan shu predmetlarga ekologik mazmunga ega materiallarni tanlab olishda, o'quv dasturlarini tuzishda darsdan tashqari va sinfdan tashqari darslarni tanlab olishda yetakchilik roli taalluqli.

Ekologik etika-zamonaviy pedagogikaga oid yo'nalish insonning atrof-muhit bilan o'zaro munosabatlarining axloqiy va me'yorlarini ishlab chiqish, ularning birgalikda evolyutsiyasi, shuningdek, axloqiy normalar tizimi va insonning o'z atrofidagi dunyo bilan munosabatini uyg'unlashtiruvchi qoidalaridir. Axloq bu yashash tamoyili asosida yerda hayotni saqlab qolishga ko'maklashadi.

Этапы развития физической деятельности и физического воспитания в педагогической деятельности

Ключевые слова:

образовательная среда,
экологическая этика,
экологическая культура,
спорт,
образовательное
пространство,
демографические,
экологические,
социальные требования.

АННОТАЦИЯ

Чтобы научить подростка мыслить, чувствовать и действовать экологически, требуется сложный набор мероприятий, включающих различные формы взаимозависимой, внеучебной, внеучебной и внеучебной деятельности. Учащиеся должны быть максимально вовлечены в разные виды деятельности, исходя из особенностей подросткового возраста.

Значительный вклад в процесс воспитания экологической культуры могут внести естественнонаучные предметы. Именно эти дисциплины играют ведущую роль в подборе экологически значимых материалов, в разработке учебных программ, в выборе внеаудиторных и внеаудиторных мероприятий.

Направлением экологической этики-современной педагогики является разработка этики и норм взаимодействия человека с окружающей средой, их совместная эволюция: а также системы нравственных норм и правил, гармонизирующих отношения человека с окружающим миром. Нравственность – это то, что помогает сохранить жизнь на земле, основанную на этом принципе жизни.

KIRISH

Ta'lim muhitining shaxsiy mohiyati "barcha jonli kuchlar" taraqqiyoti va o'spirinning ijodiy potentsiali va shu asnoda ekologik madaniyat jarayonini muvaffaqiyatli bo'lishi uchun bazis yaratish uchun sharoitlar yaratishdan iborat bo'ladi. Bunday muhitning ijtimoiy ma'nosi ekologik fikr yurituvchi o'quvchini ekologik madaniyatning shakllanganlik darajasining ijobiy dinamikasiga ega bo'lgan holda tayyorlashdan iboratdir.

MAVZUGA OID ADABIYOTLARNING TAHLILI

Adabiyotlarning kompleks tahlili bizga shuni aniqlashda yordam beradi, maktab ta'lim sharoitida maktab yoshdagi bolalarning sog'lom turmush tarzi madaniyatini shakllantirishning pedagogik modellari yetarli darajada rivojlanmagan jismoniy tarbiya darslarida ekologik madaniyatni shakllantirish muammosi jismoniy faoliyatining tashkil etilishi va mazmuniga yangi yondashuvlar (hayotga ochiqlik, dunyo madaniyati, tabiat, ijtimoiy harakatlar sohasi, boshqa odamlar turli e'tiqodlar, muloqot, shaxslar va guruhlararo muloqot) buguni kunda ekologik mazmunga to'la yagona ta'lim fazosi yaratilgan ta'lim muhitini yaratishga prinsipial e'tibor qaratilmoqda. Ushbu sifatlarini namoyon qilish uchun bolaga erkinlik fazosi zarur, u bu yerda avtonomiyalashish, tanlash, baholash, qiliqlarini namoyon qilish, o'z fikrini himoya qilish, o'zini namoyon qilish va boshqa imkoniyatga ega bo'lsin, deb hisoblaydi. V.I. Juravlev zamonaviy tarbiyaga shart-sharoitlari insonning salomatligi, ruhiy barqarorligi va jismoniy rivojlanishiga juda yuqori talablar qo'yadi. Ijodiy professional va sport bilan shug'ullanish samoradorligi inson salomatligi bilan to'liq belgilanadi. Ataylab tuzilgan tarbiya tizimlari doirasida qism ko'rsatiladi, bu yerda barchasi oldindan aniqlangan vreglamentlashtirilgan va u o'zi uchun tashkil qilish – tarbiya fazosining o'quvchining qiziqishlariga bog'liq holda loyihalashtiriladigan va modellashtiriladigan gumanistik adekvat g'oyalar shaklini qidiradi.

Shu narsa oydin bo'ladiki, o'spirinlarda ekologik madaniyatni tarbiyalashning samarasi ta'lim fazosini tashkil qilinishiga bog'liq bo'ladi, bunda bir butun ekologik yo'naltirilgan ta'lim faoliyati amalga oshiriladi.

“Ta'lim fazosi” terminining ta'riflanishini ko'rib chiqamiz. Boshqa ko'pchilik pedagogik terminlar (tarbiya, ta'lim) kabi “ta'lim fazosi” ilmda bir xil ta'riflanmaydi. Rossiya Bolonskiy protsesiga qo'shilgandan keyin “jahon” yoki “Yevropa ta'lim fazosi” terminlari qulay boshlandi, u ta'limning taraqqiyoti umumiy tendensiyasini ifodalaydi. Qator ilmiy-pedagogik tadqiqot ishlari ta'lim fazosini yaratishga qaratilgan holda ushbu muammoni faqat bitta ta'lim tashkiloti doirasida qaraydi.

Yagona ta'lim fazosi Ye.A. Yamburg bo'yicha bu region “fazosi”. Uning strukturasi bolalarni diagnostikalash uchun tibbiy-psixologik xizmatini; “muammoli” bolalar reabilitatsiyasi ijtimoiy-pedagogik xizmatini; iqtidorli bolalar bilan ishlash xizmatini; madaniy-axborot aloqalar va muloqatlar xizmatini; qo'shimcha ta'lim va boshqalarni qamrab oladi.

S.G. Alekseev o'z tadqiqotida quyidagicha ta'rif beradi: “Ta'lim fazosi” deyilganda, biz shuni tushunamizki, ta'lim tizimining ochiq va faol ijtimoiy soha sifatida faoliyat ko'rsatuvchi va rivojlanuvchi fazoviy-predmetlik maydon, unda shaxsning rivojlanishini belgilaydigan ijtimoiy va tabiiy omillar o'rtasidagi munosabatlarga dialektik materializm qoidalariga asoslanadi, ijtimoiy-pedagogika va psixologik kategoriya sifatida salomatlik tushunchasi sog'lom turmush tarzi madaniyatini shakllantirishi jarayonining mohiyati, mazmuni va tashkiliy shakllarini belgilovchi zamonaviy, falsafiy ijtimoiy-pedagogik tushunchalar. Tashqi muhit sharoitlarini (tabiiy-iqlimiy, demografik, ekologik, ijtimoiy-iqtisodiy, siyosiy va boshqa), ijtimoiy buyurtmachilar talablari (jumladan, shaxsning o'zining) hisobga olgan holda shaxsning shakllanishining o'z ideologiyasiga harakat qiladi, ta'lim xizmatlari kompleksi ta'lim muassasasi tomonidan ham, boshqa strukturalar tomonidan ham amalga oshiriladi, ular esa “ta'limiy, tarbiyaviy” rivojlantiruvchi potensialiga ega bo'ladi.

R.E. Ponomarev insonning ta'lim fazosini shunday aniqlaydi, unda “inson tomonidan egallangan o'rne va ularning o'zaro harakatlari jarayonini qamrab olgan fazoning turidan iborat bo'ladi, uning natijasi ta'lim oluvchining individual madaniyatining o'sishi bo'ladi”.

Mualliflar jamoasi A.A. Vaxrushev, Yu.Yu. Galkin, B.S. Alyakrinskiy, M.N. Aliev, V.P. Borisenkov, O.V. Gukalenko, B.Sh. Alieva shunday yozadi, ta'lim fazosi shaxsning uzluksiz rivojlanishi uchun sharoitlarni yaratadi, unda inson nafaqat xususiy “Ta'lim fazosi”, deb ta'kidlaydi M.S. Bagov, insonlarining birlik shaklidan iborat bo'lgan holda ularning hamkorlikdagi ta'lim faoliyati natijasida shakllanadi. Bunday maqsadli faoliyat jarayonlarining asosida unda ishtrok qiluvchi subyektlarning uyg'unlashgan talablari yotadi, bunda ularga erishishning maqsad va vositalari shakllanadi va subyektlarning o'zlari tomonidan madaniyatning o'zlashtirish mexanizmlari orqali ixtiro qilinadi. Ta'lim fazosi mustahkam fazodan ajratib olinadi, aynan unda madaniyatni yangi avlodga translyatsiya jarayoni amalga oshiriladi.

I.L. Bekker shunday hisoblaydi: ta'lim fazosi amal qilish jarayonida o'ziga xos bo'lgan muhitni o'zining ichida tuzib oladi. Ta'lim fazosi subyektiv darajada shaxs tomonidan aynan muhit sifatida qabul qilinadi. U ta'lim fazosi tomonidan yuzaga keltiriladi, ta'lim faoliyati barcha ishtirokchilari tomonidan subyektiv qabul qilinadi va ta'lim fazosining o'ziga, pedagogik faoliyatga va ushbu fazoda insonni o'rab olgan barcha narsaga ma'lum bir munosabatni yuzaga keltiradi. Ta'lim muhitining har bir shaxsga ta'siri individual, gohida oldindan aytib bo'lmas darajada bo'ladi.

Hozirgi zamon olimlarining yuqorida qayd qilingan ta'lim muhitiga qarashlarini strukturalashtirib shuni qayd qilamiz, mazkur ta'riflarda fazoga o'rin sifatida ham, jarayon sifatida ham taalluqli bo'lgan pozitsiyaga aniq qaratiladi.

Endilikda ta'lim muhitining o'spirinlarda ekologik madaniyatni tarbiyalashning samarali jarayon maqsadiga ega bo'lgani holda shakllanishining pedagogik sharoitlarining qaday bo'lishi zarurligi ko'rib chiqamiz.

Ekologik madaniyatni tarbiyalash jarayoni muammosiga qo'llangan holda ta'lim muhitini ichki va tashqi xususiyatlar va vaziyatlarning jamlamasi sifatida qarash mumkin, ta'lim tashkilotida o'spirinlarda ekologik madaniyatning ancha yetarli yuqori darajada shakllanishiga o'tishni ta'minlagan holda maqsadli yaratiladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Uni o'quv, darsdan tashqari va sinfdan tashqari ekologik mazmunga ega bo'lgan faoliyatlarni integratsiya yo'li bilan yaratish mumkin. Biz integratsiya deyilganda ilgari differensiyallashgan elementlarning bir butunlikka kirishib ketishlarini tushunamiz, ular ushbu bir butunlikning yangi sifat va potensial imkoniyatlariga, shu kabi elementlarning xususiyatlarining o'zgarishlariga olib keladi.

Ko'pchilik ta'lim predmetlari, hodisalar to'plami uchun integratsiyalovchi boshlanishi bo'ladigan ta'lim muhiti ushbu amalga oshirishda ulkan rol o'ynaydi. Ular umumiy ta'lim muhiti orqali bir-birining imkoniyati va talablarini bilish imkoniga ega bo'lishadi, uni amalga oshirish aloqalari va vositalari manbasini taklif qiladi yoki topadi. L.S. Vigotskiy fikriga ko'ra, ijodiy potensial har bir insonga joylangan, uni rivojlantirish, shakllantirish orqali rivojlangan shaxsni olish ta'minlanadi. Fazoni yaratuvchilar unga o'zlashtirish mumkin bo'lgan maydonni taklif qiladi. Fazoning boy, har xil strukturasi bolaning subyektiv pozitsiyasini amalga oshirishning yuqori ehtimolini ta'minlaydi. Teskari tasdiqlash ham to'g'ri: o'quvchining subyektpozitsiyasi uning o'zini namoyon qilish uchun sharoitlar yaratadi. Bola fazo subyeksi bo'lgani holda uning o'zi uni strukturalashtiradi, shu orqali o'zi uchun fazoni yaratadi.

Mazkur sharoit shunisi bilan qiziqarli, u pedagogning o'quvchilarining individualligini rivojlantirishiga, ularning subyektiv sifatlarini namoyon qilishga qaratilgan intilishlari bilan bog'liq. O'qitish o'quvchi va o'qituvchining hamkorlikdagi faoliyati sifatida, dialog muhit sifatida tushunilib, u o'quvchining individual o'zini namoyon qilishiga va uning shaxsiy sifatleri o'rganiladigan o'quv predmetlarni o'zlashtirish davomida rivojlantirishga yo'naltirilgan muloqot, fikrlarining almashinishini belgilaydi.

A.V. Xutorskiy e'tiqodiga ko'ra, shaxsiy yo'naltirilgan ta'limda pedagogning dastlabki e'tibor zonasida o'quvchining o'zining faoliyati, uning ichki ta'lim intilishlari va rivojlanishi quyiladi. O'quvchining shaxsiy yangi turlanishlar ta'limning ichki mazmun funksiyasini oladi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Maktab ekologik ta'lim mazmuni milliy-regional dasturlarni, o'lka materiallarini, o'lkaning o'spirinlarning yosh xususiyatlarini hisobga olgan holda aniqlanishi zarur. Ushbu yo'nalishni amalga oshirish uchun asosiy va qo'shimcha ta'lim o'zaro harakati sohasida keng imkoniyatlar yashiringan.

Mazkur kontekstda o'spirinlarning qo'shimcha ta'limiga alohida e'tibor qaratish lozim bo'lib, o'quvlari, ko'nikmalari, qiziqishlarini, ularning ekologik yo'naltirilgan faoliyatida shaxsiy va ijtimoiy o'zini namoyon qilishining rivojlanishini aniqlovchi omillardan biri hisoblanadi. Ekologik sifatdagi darsdan tashqari tarbiyalovchi faoliyat qo'shimcha ta'lim tizimida, jamoaviy-ijodiy ishlarda amalga oshiriladi.

O'spirinlarning qo'shimcha ta'limi ta'lim muhitini yaratishdagi ahamiyatli elementdir. Qo'shimcha ta'lim jarayonida shaxsning ijodiy va intellektual potensialini o'zi amalga oshirish uchun sharoitlar yaratiladi. Bolalar va kattalarning o'zini o'zi boshqarish, hamkorlik tamoyillari amalga oshiriladi. Tarbiyaviy va rivojlantiruvchi jarayonlarning kuchli aloqasi, o'quv materiallarini darsdan va sinfdan tashqari ishlarda o'zlashtirishga yo'naltirish amalga oshiriladi. Ekologik madaniyatda erishishga yo'naltirilgan yagona va uzluksiz ekologik-yo'naltirilgan bilish tarbiya jarayonida amalga oshiriladi. O'quvchilarning ekologik tarbiyalashning qo'shimcha ta'lim muassasalari va o'spirin-bolalar birlashmalaridagi samaradorligi haqida S.S. Kashlev, S.N. Glazachev, Ye.A. Kogay, G.A. Pirsaidova, R.V. Kel'bas, N.A. Ivanova, D.S. Korobkov, A.Yu. Solov'ev, A.V. Stromova, Ye.V. Ekzertseva, Ye.V. Yakovleva va boshqa ilmiy tadqiqotlari guvohlik beradi.

Qo'shimcha ta'lim atrof-muhitni amaliy tadqiq qilish uchun ham yangi fikrlash tipiga ega, ekologik to'g'ri xulqqa ega insonni tarbiyalash uchun sharoitlarni yaratadi. Darslardan bo'sh vaqtlarda to'garak, klub rahbarlari, pedagoglar o'quvchilarni belgilangan maqsadga: fuqoralik sezimlarni, patriotizmni, ma'suldorlikni, mustaqillikni tarbiyalashga, bilish qiziqishlarini rivojlantirishga, mehnatga qiziqish o'quvlariga, faol turmush pozitsiyasini o'rnatishga, ijobiy axloqiy tajribasi bilan boyitishga olib kelishga jalb qilishning katta imkoniyatiga ega bo'ladi, bu o'spirinlarning ekologik madaniyatining darajasini orttirishni ta'minlaydi.

O'spirinlar bilan o'tkaziladigan ekologik-o'lka, ekologik-tadqiqot yo'nalishidagi darsdan va sinfdan tashqari ishlar ekologik madaniyatni tarbiyalashning ahamiyatli elementlaridan biri hisoblanadi. Sinfdan tashqari ishlarni tashkil qilishning variativligi bolaga individual yondashishni ta'minlashga imkon beradi.

Zamonaviy pedagogika fani ekologik ta'lim maqsadiga erishish uchun ekologik festival, slet, lager kabi ko'pchilik innovatsion shakllarga ega. Aynan shu shakllar tadqiqotchilar V.A. Yasvin kelgen jerim, A.G. Ozerov, A.A. Ostapets-Sveshnikov, I.A. Samarina fikrlariga ko'ra o'spirinlarning ekologik madaniyatining shakllanishida eng katta hissa qo'shadi.

Ularning o'quv faoliyati bilan integratsiyalanishi o'spirinlarning ekologik bilimlari-ning chuqur bo'lishini, ularda ekologik ko'nikma va qobiliyatlar tizimining munosabat sohasining kognitiv, emotsional va faoliyat komponentlari bilan birga shakllanish imkoniyatini ta'minlaydi. O'spirinlik yosh davri uchun xos bo'lgan fikrlashning mustaqilligi, ekologik yo'naltirilgan harakatlarning yuksaltirishiga shaxsiy intiluvchanligi, har xil ekologik tadbirlarda ishtirok qilish va tashkil qilishda faollik namoyon qilish va baholi amaliy tajribaga ega bo'lishi shunday integratsiya jarayonida rael jalb qilishni ta'minlaydi. Maktab, oila, maktabdan tashqari muassasalarning munosabatlarining yagona stil va tonida hamkorlik qilishi, tarbiya metodlari, vosita va usullarning garmonik uyg'unlashishi qarashlarning, e'tiqodlarning va ideallarning o'spirinlarda barqaror sifatini namoyon qiladi, bu esa tabiiy tarzda ekologik madaniyatning shakllanish darajasida o'z aksini topadi. Ta'lim faoliyatiga texno-logiyalarni quritish vaqt taqazosi bo'lib, zamonaviy maktab va jamiyat uning o'quvchilari, so'ngra bitiruvchilari mustaqil, faol harakat qilishga, qarorlar qabul qilishga, hayotning o'zgaruvchan sharoitlariga egiluvchan moslashishiga katta darajada manfaatdor.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Xulosalash asnosida shuni ta'kidlaymiz, ta'lim muhiti o'spirinlarda ekologik madaniyatni tarbiyalashning strategik maqsadlari bilan aniqlanadigan ta'lim tashkiloti-ning sifat xarakteristikallari sifatida namoyon bo'ladi. U o'spiringa nisbatan funksional bir butunlik hisoblanadi, chunki yagona ta'lim funksiyasini – uning shaxsiy rivojlanish funksiyasini bajaradi. Pedagogik texnologiyalarni qo'llash o'qitishni emas, bilish jarayonini o'rganuvchilar ta'lim faoliyatning haqiqiy markaziy figurasiga aylanishining ta'minlashiga imkon beradigan darajada tashkil qiladi, bu o'spirinlarning ijodiyotini va ijtimoiy faolligini sezilarli orttiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Равен Д. Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация / Д. Равен. – М.: Когито-Центр, 2002. – С. 396.
2. Гребенюк О.С. Основы педагогики индивидуальности: учебное пособие / О.С. Гребенюк, Т.Б. Гребенюк. - Калининград: Калинингр. гос. ун-т., 2000. – С. 572.
3. Sternberg RJ.& Grigorenko, EX. (2000):Teaching for successful intelligence. Arlington Heights, IL: Skylight Training and Publishing Inc.
4. Холодная М.А. Психология интеллекта. Парадоксы исследования / М.А. Холодная. – СПб.: Изд-во Питер, 2002 – С. 272.
5. Зимняя И.А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования / И.А. Зимняя // Высшее образование сегодня. – № 5. – 2003. – С. 34–42.
6. X. Ibragimov, Sh. Abdullaeva. "Pedagogika nazariyasi".
7. Saliyev X.X. "Jismoniy tarbiya va sport".
8. Salimov O'. "Jismoniy tarbiya nazariyasi".
9. Xotamov N. "Bolalar sporti va jismoniy tarbiya".
10. <http://ziyonet.uz/>.